

Co bylo vepsáno do kamene

Aleš Naňák

Ta zvláštní socha stojí při silnici mezi obcemi Pradlisko a Provodov. Je to vysoká socha světce, který zde v krajině nebývá zpodobněn často. František Saleský. Oděn je v biskupském rouchu, v pravé ruce svírá knihu: své dílo Filothea, zde s českým názvem Bohumila; v levé ruce drží biskupskou berlu. Patron spisovatelů a novinářů hledí do krajiny a ti, co kolem něj denně projedou za svými povinnostmi či radostmi, možná netuší, že socha by mohla vyprávět hned dva příběhy. První je v krátkých odkazech vysekán přímo do kamenného podstavce. Vypráví o zbytečné smrti jistého Františka Kaláče. Druhý příběh z liter nápisů na podstavci nevyčteme, přesto je tu ukrytý. V podpisu umělce, který sochu před více než stoletím tvořil.

František Kaláč se narodil první prosincový den roku 1868 v Kaňovicích na čísle popisném 18, a to do rodiny Jana Kaláče a jeho ženy Marie rozené Valeriánové. Otec je při jeho narození psán jako čtvrtník, matka byla z mlynářské rodiny. Krátce před dvaadvacátými narozeninami vstoupil František Kaláč do svazku manželského, když si 10. listopadu roku 1890 vzal za ženu Annu Skovajsovou z Biskupic. V květnu roku 1892 se jim narodil syn František, v dubnu roku 1894 pak do rodiny přibyl druhý syn Miloslav. Rodina žila poklidným životem, hospodařila na rodinném statku a František Kaláč byl dokonce zvolen kaňovickým starostou. Tak se mladému otci a představenému obce ubíraly dny až do nešťastného úterý 29. ledna roku 1895.

Toho dne se konal na tamějších polnostech hon. Střelci i náhončí procházeli krajinou, míjeli remízky a vymrzlá pole, prodírali se houštím. Tu a tam se ozval výstřel, to pak všichni zúčastnění s očekáváním vyhlíželi, jaký bude úlovek. František Kaláč dělal jednomu ze střelců nabíječe. Procházel polem vedle něj. Možná byli jako přátelé zabráni do hovoru, možná mlčky a s napětím očima zkoumali krajinu před sebou, když tu se střelci smekla noha a on s leknutím upadl. Puška z jeho ramene narazila o zem a krajinu opět protnula rána. Ti, co byli dál, se zvědavě otočili za zvukem, ti, co byli blíž, překvapeně vykřikli. Františku Kaláčovi se podlomila kolena a na prsou se mu pomalu zvětšovala tmavě červená skvrna. Náboj přítelovy zbraně našel nechtěný cíl. Střelec okamžitě raněnému poskytl pomoc, zoufale volal na ostatní, ale život už Kaláčovi nikdo vrátit nedokázal. O několik dní později událost krátce popsaly Lidové noviny. Dodaly též, že to byl sám střelec, kdo zprávu o tragédii přinesl nebožtíkově ženě a poté učinil oznámení patřičným úřadům. Truchlící vdova se rozhodla zbudovat k připomínce nečekané a zbytečné smrti svého manžela památník. Jelikož se toho úterý slavil svátek Františka Saleského, rozhodla se na místě neštěstí vztyčit sochu právě tohoto světce. S prosbou o zhotovení sochy oslovila řezbáře a sochaře Josefa Gregora z nedalekého Velkého Ořechova. Ten nabídku přijal a na podstavci tak krom jména zastřeleného a donátorky najdeme i jméno jeho. František Saleský tak pomyslně nese i příběh svého tvůrce. A co je zvláštní, konec životní pouti Josefa Gregora se v mnohém podobá skonu Kaláčovu.

Josef Gregor byl vrstevníkem kaňovického starosty. Na svět přišel 12. května 1870 jako syn velkoořechovského čtvrtníka Josefa Gregora a jeho ženy Anny rozené Zábojníkové. Jako mládenec Gregor opouští rodný dům a zamíří do Valašského Meziříčí, kde se stane žákem řezbářského oddělení C. k. odborné školy pro zpracování dřeva ve Valašském Meziříčí, kterou dokončil roku 1889. Není bez zajímavosti, že spolu s ním se toho roku stal absolventem stejného oddělení i Alois Jaroněk, který se později podílel na založení Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.

Získanou praxi v řemesle záhy Gregor prokazuje přímo ve Velkém Ořechově, neboť již roku 1892 jsou v tamějším farním kostele svatého Václava instalovány čtyři dřevěné sochy z jeho dílny. Dodnes tak můžeme vzhlednout k postavám svatých Petra a Pavla, a to po stranách hlavního oltáře, nebo svatých

Františka a Dominika na pilířích v lodi kostela. První dvojici soch věnovali manželé Zábojníkovi z Hřivínova Újezda, druhá dvojice byla pořízena z milodarů III. řádu sv. Františka (tzv. Terciářů). Není pochyb o tom, že další Gregorova díla lze najít i v jiných sakrálních stavbách regionu. Gregor však nepůsobil jen na poli sakrálního umění. Svůj um zúročoval i v rámci zakázek, jež se týkaly zdobných prvků nábytku či předmětů běžné denní potřeby. V domě s číslem 81, kde se svou ženou žil, se zachovalo například zrcadlo s kvalitně řezbářsky pojednaným dřevěným rámem, zřejmě jedno z posledních dostupných děl tohoto charakteru z Gregorových rukou. Přestože byl Gregor vyučen jako řezbář, nevyhýbal se ani dílům kamenosochařským. To dokládá popsaná socha sv. Františka Saleského, zatím jediné jeho rozpoznané kamenné dílo v krajině, nebo též socha sv. Josefa na jednom z náhrobků na velkoořečovském hřbitově. Ta je za Gregorovo dílo obecně považována a odpovídá tomu i tvarosloví. Dodejme, že i zmiňovaný dům nese stopy po Gregorově úpravě. Jeho vstup je totiž opatřen fasádními výtvarnými prvky a ve své době musel být vpravdě výjimečný. Lze se však domnívat, že těžištěm jeho umělecké činnosti zůstala výtvarná práce se dřevem.

Ve Valašském Meziříčí získal Gregor nejen umělecké a řemeslné zkušenosti, ale potkal zde i svoji životní lásku. Tou se stala jen o málo starší řeznická dcera Marie Villíková. Věrnost, lásku a úctu si slíbili 10. června 1893 ve valašskomeziříčském farním kostele, ale oddávajícím byl František Klímek, kooperátor z Velkého Ořechova.

Ve své domovině Gregor nepožíval pouze pověsti umělce a zdatného řezbářského mistra. Gregor se aktivně zapojoval i do života obce jako takové. Pamětní kniha velkoořečovského dobrovolného hasičského sboru kupříkladu uvádí, že sbor byl roku 1894 založen zejména díky Gregorovu přičinění. Ten byl též zvolen prvním náčelníkem sboru. Gregor je také zachycen například při zásahu v létě roku 1908, kdy v noci vypukl po zásahu bleskem požár stodoly při čísle popisném 69. Požár pohltil celou stodolu i se zásobami obilí a hasičský sbor s ním pod Gregorovým velením bojoval téměř dvě hodiny.

Můžeme se jen domnívat, co stálo za změnou primární Gregory obživy, ale u popsaného požáru je osmatřicetiletý Gregor psán již nikoli jako sochař, nýbrž jako poštovník. Úřadovna pošty byla v rámci jeho funkce umístěna přímo do jeho domu a zdá se, že u poštovního razítka Gregor vydržel až do výslužby.

V roce 1924 byl Gregor členem obecního zastupitelstva a také nájemcem místní honitby. Ta čas od času potřebovala dozor, neboť tou dobou se množily případy pytláctví. Tyto obchůzky Gregor spojoval se svou další zálibou, myslivostí. Vyrážel do polí a lesů se zánovní lankasterkou a stejně to udělal i odpoledne v úterý 18. listopadu toho roku. Vyšel si sám směrem k trati, které místní říkali Zadní Chýřovy. A odtud se v ten podvečer dle svědků ozvala pouze jediná rána. Až když se Gregor do středečního rána nevrátil, začali někteří tušit, že ta rána věští cosi zlého. Bezduché Gregorovo tělo jejich obavy potvrdilo. Našli jej asi 170 kroků od silnice, a jak následně prokázala pitva, Gregor byl střelen zákeřně zezadu. Rána zasáhla plíce a srdce. Smrt byla rychlá. A i přes úřední postupy bylo rychlé i rozloučení s nebožtíkem. Pohřeb se konal již 21. listopadu, čestný doprovod rakvi dělal celý hasičský sbor.

Podlá vražda zasáhla celé okolí a vyšetřování se rozeběhlo okamžitě. Velitel místní četnické stanice brzy zadržel jednoho z místních, o němž se tvrdilo, že patří k pytlácké skupině. Zadržený měl na dobu vraždy jen chatrné alibi a měnil výpověď. I proto byl vzat do vazby. Další vyšetřování však nedokázalo nashromáždit takové důkazy, aby zadrženému byla vražda prokázána, ten navíc trval na své nevině. Nakonec z vraždy obžalován nebyl. Trest dostal pouze za pytlácká provinění.

Stín vraždy a nezjištěného pachatele ležel na krajině. Mezi lidmi začala kolovat různá povídání, ale vlastní úřední vyšetřování zůstalo na mrtvém bodě. Obviněný pytlák si svůj trest za nedovolený lov

odbyl, nicméně pošpinění jeho pověsti bylo natolik silné, že dva roky po Gregorově smrti prodává svůj dům a s manželkou opouští Velký Ořechov.

O strašlivé události z listopadu 1924 referoval dobový tisk, píše o ní všechny velkoořechovské pamětní knihy. Farní, obecní, hasičská i školní. Školní kronika pak zachycuje i jeden moment ze života vdovy Marie Gregorové. V zápise ze školního roku 1931 – 32 je poznamenáno, že požádala pana řídícího o sepsání poslední vůle. V ní bylo určeno, že pro chudé žactvo tamější školy bude zřízen fond, na něj případně určitý obnos z její pozůstalosti. Tak se po jistých peripetiích i stalo a škola z dědictví po Gregorové získala částku, jež byla uložena ve velkoořechovském spořitelním spolku a z úroků byly pořizovány školní pomůcky pro chudé žáky.

Gregorova vražda nezůstala pouze na stránkách kronik. Spisovatelka Františka Pecháčková, rozená Janečková původem z Pašovic, vydala roku 1948 román s názvem Údolí Vlčinec. Děj knihy je protkán věrným zpodobněním pocitu viny, strachu a neustálých výčitek svědomí, které prožívá hrdina Jan Bezděk po vraždě Jakuba Zemánka, sedláka a souseda z Topolí. Přestože jsou lokality i hrdinové knihy smyšlení, silná inspirace velkoořechovským zločinem je znatelná a sama autorka ji nepopírala.

Takové příběhy tedy vypráví socha Františka Saleského stojící nedaleko Provodova. Ale i ona má svůj zvláštní osud. Dlouhá desetiletí stála v lesní proluce a jen tu a tam jí zejména místní věnovali nějakou péči. Až v roce 2009 se zásluhou několika nadšenců podařilo sochu odborně zrestaurovat. Světec znovu hleděl na kolemjdoucí v důstojné podobě. A hleděl tak až do kteréśi noci na přelomu září a října tohoto roku (2016). Tehdy se pokusil sochu z podstavce kdosi ukrást. Odřezal ji, povalil na zem a nedbale zabalil pro odvoz. Snad byl vyrušen, snad se svého činu sám vyděsil, možná mu šlo hlavně o vandalství, ale svůj úmysl ten kdosi nedokončil. Druhého dne byla socha nalezena, jak leží opodál. Postava světce povalená v porostu. Nepřirozeně, vyčítavě, smutně – můžeme-li takto mluvit o soše.

Můžeme-li, tak potom lze hovořit i o tom, že ležela skoro tak, jak v posledních chvílích zůstali ti, o nichž nám vypráví.